

JAN CHLOUPEK ŠEDESÁTILETÝ

Prof. PhDr. Jan Chloupek, DrSc., se narodil 25. července 1928 v Brně v zaměstnanecké rodině. Již v době gymnaziálních studií se v něm probouzí zájem o mateřský jazyk a cit pro jeho výrazové schopnosti a potřeby, což nakonec rozhodlo nejen o směru jeho vysokoškolských studií, ale i o celoživotní vědecké orientaci.

Studium oborů čeština a angličtina začíná na filozofické fakultě brněnské univerzity krátce po válce. Inspirující a tvůrčí prostředí fakulty těchto let zrodilo plejádu vynikajících lingvistů. Chloupek studuje u anglisty Josefa Vachka, který rozvíjí u svých žáků schopnosti moderní analýzy jazykového materiálu, studium bohemistiky, kde byli jeho učitelé mj. František Trávníček a Václav Machek, ho učí úctě k jazykovému materiálu a Adolf Kellner, vůdčí osobnost brněnské dialektologické školy, obrací jeho zájem k živému jazykovému dění: na počátku je to dialektologie, z ní pak vyrůstá Chloupkovo zkoumání mluveného jazyka obecně, a konečně pozornost k otázkám sociolingvistikým. Pro počáteční vědeckou orientaci mělo význam i fonetické školení u Emanuela Šrámka.

Po absolvování fakulty působil Chloupek krátce na gymnáziu v Uherském Brodě. V r. 1952 získává doktorát a v témže roce se stává pracovníkem nově utvořeného Ústavu pro jazyk český. Podílí se tu na přípravách Českého jazykového atlasu. Na brněnském pracovišti Ústavu se jako vědecký aspirant akademika Trávníčka ponořuje do problematiky syntaktické a obhajobou práce *Syntax východomoravských nářečí*, zpracované na základě vlastních terénních výzkumů, získává hodnost kandidáta věd (1958). Od konkrétního zkoumání východomoravských nářečí přechází pak k řešení obecnějších otázek syntaktické stavby mluvené řeči; výsledkem je spis *Otázky nářeční skladby*, kterým se v r. 1962 habilituje pro obor vývoj jazyka a dialektologie na filozofické fakultě Univerzity J. E. Purkyně. Jako hostující docent přednáší pak v letech 1965—1966 češtinu na univerzitě v Norimberku-Erlangen. Ve studiích a člancích z této doby si vedle jednotlivých dialektů všímá i formování interdialektů a utváření městské mluvy. Dověšením dané etapy práce se stává kniha *Aspekty dialektu* (Brno 1971), v níž se Chloupek vyslovuje

i k problémům podstaty specifického jazykového systému tradičního teritoriálního dialektu, ke vztahu dialektu k jiným útvarům národního jazyka a k jeho funkci ve společnosti.

Po skonu dr. prof. Jaroslava Bauera, CSc., přechází Jan Chloupek, v té době vedoucí brněnského pracoviště ÚJČ ČSAV, na filozofickou fakultu UJEP, kde do té doby působil externě. Aktivně se zde zapojil do veřejného života, ujímá se rozsáhlé činnosti pedagogické, publikuje. V r. 1972 je jmenován proděkanem fakulty, v r. 1980 děkanem. Ani při značných povinnostech vyplývajících z těchto funkcí neslevuje z pedagogické práce a nachází čas i na práci vědeckou. Plným právem je proto v r. 1980 jmenován univerzitním profesorem pro obor český jazyk. V roce 1988 získal věd. hodnost DrSc.

Vědecký zájem prof. Chloupka se od 70. let stále více obrací k otázkám teorie národního jazyka. Po větším počtu článků s touto problematikou publikovaných u nás i v zahraničí (NDR, NSR, SSSR, BLR, PLR) soustřeďuje výsledky analýz do souboru statí *Dichotomie spisovnosti a nespisovnosti* (Brno 1986), v němž v návaznosti na tradice naší jazykovědy novým způsobem vykládá a hodnotí napětí mezi vyjadřováním spisovným a nespisovným a ukazuje principy využívání útvarů národního jazyka v různých typech komunikátů a jejich funkci v nich. V novém světle se tu ukazuje i historicky podmíněný vztah mezi jazykem a společností. Vedle toho autor věnuje pozornost problémům stylistickým, zejména výstavbě textů publicistických, a zaujímá stanovisko k hledání podstaty jazyka umělecké literatury. Řešená problematika tak přechází k dalšímu okruhu vědecké činnosti prof. Chloupka — ke stylistice. Významným přínosem v této oblasti je jeho rozpracování teorie publicistického stylu, jemuž se věnuje především v posledním desetiletí a k němuž vede i své studenty a aspiranty. A konečně, prof. Chloupek nepouští ze zřetele ani problematiku vlastní, lingvistiky: je členem autorského kolektivu akademické Mluvnice češtiny III (Praha 1987), do níž přispěl pasáží o časovém zařazení propozice.

Významná je i Chloupkova činnost při organizaci vědecké práce. Je členem komise pro udělování hodností DrSc. a CSc. v oboru český jazyk, členem redakční rady časopisu *Naše řeč*, pracoval a pracuje v různých odborných komisích při ÚJČ ČSAV (pravopisná, ortoepická), je vědeckým redaktorem sborníků, rozvázným a zodpovědným recenzentem významných publikací oboru. Je také předsedou čl. části bilaterální komise NDR — ČSSR pro bohemistiku a slovakistiku. Aktivně se od roku 1958 účastní mezinárodních slavistických sjezdů, na nichž vystupuje s podnětnými referáty, pozornost vzbudil také jeho příspěvek na dialektologickém kongresu v Marburku (1978). Zásadní význam mají i jeho vystoupení na vědeckých seminářích a konferencích v Československu. Pro prof. Chloupka je typické, že si tu nevybírá jen konference atraktivní, ale ochotně předává své vědecké poznatky a bohaté metodické zkušenosti i na setkáních pořádaných menšími pracovišti. Aktualnost otázek, jež svými referáty řeší, je vždy podnětem věcné a plodné diskuse.

Vědecký profil prof. Chloupka by nebyl úplný, kdybychom opomněli jeho činnost při popularizaci vědeckých poznatků. Aktualnost této práce poznával jak při svém působení pedagogickým, tak i při veřejné a politické práci v různých funkcích. Obětavě popularizoval a popularizuje prof. Chloupek jazykovědné poznatky a rozvíjí kulturu jazyka i řeči již od 50. let. Desítky článků, glos, besed s redaktory, televizní vystoupení atd. ukazují, že pro Chloupka

je jazyk nejen předmětem vědeckého zájmu, ale i impulsem pro zajímavé úvahy, že nikdy nepodceňuje posluchače ani se mu nepodbízí, ale dovede jej vždy zaujmout, protože je přesvědčen o konkrétním významu práce jazykovědce ve společnosti. Rozvoji vědomí o spisovném jazyce a jeho dynamice přispívá již kniha *Pověry o češtině* (Brno 1968), vzniklá výběrem z desítek jazykových okének v denním tisku, kde vtipně odhaluje některé přežívající chybné představy o jazykové správnosti. Poznatky o českém jazyce a jazykovědě zprostředkovala zejména *Knížka o češtině* (Praha, Odeon 1974), jejíž vysoký náklad (vyšla v Klubu čtenářů) i velký čtenářský ohlas ukazují, že živý zájem o mateřský jazyk a kladný vztah k němu v naší společnosti trvají.

Vědecké, pedagogické i společenskopolitické působení prof. Chloupeka bylo v posledních letech mnohokrát veřejně oceněno. Je nositelem stříbrné medaile Dobrovského, udělované za významné výsledky vědecké práce, byl jmenován vzorným pedagogem UJEP, v r. 1983 mu bylo uděleno společenské uznání vlády a ÚRO za vynikající pracovní iniciativu, dále je nositelem zlaté medaile FF UJEP, stříbrné medaile UJEP, spolupráce s NDR byla oceněna Čestnou jehlou ministerstva vysokých škol NDR; oceněním veřejné a politické práce je pamětní medaile KSČ ke 30. výročí osvobození, čestné uznání MěstV KSČ a stříbrná medaile ROH — posléze vyznamenání Za vynikající práci.

Po léta je činnost Jana Chloupeka spojena s filozofickou fakultou UJEP, na níž působil a působí. Z jeho statí a knih, a především z osobních setkání při přednáškách, seminářích nebo konzultacích si odnášejí stovky studentů, desítky diplomandů a dnes už i přes deset vědeckých aspirantů nadšení pro vědeckou práci, úctu k mateřskému jazyku, vědomí dynamiky národního jazyka i jazyka spisovného a hluboké pochopení pro jeho funkce ve společnosti. Zodpovědné metodické vedení mladých, ochota zvažovat podněty i začínajícího lingvisty a pochopení pro jeho pracovní i lidské problémy jsou trvalou součástí lidského profilu jubilanta. My, jeho kolegové a žáci, si můžeme jen přát, aby prof. Chloupek ještě po mnoho let předával své hluboké znalosti češtiny, zodpovědný přístup k práci, vysokou vědeckou erudici, lásku k mateřskému jazyku a krásný vztah k lidem dalším generacím.

Marie Krčmová